

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та менеджменту освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
ЮНАКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ ДО
ВИКОНАННЯ РОЛІ МАЙБУТНЬОГО СІМ'ЯНИНА»**

Виконав: студент 2 курсу,
групи UNZ1-M22z
спеціальності 073 Менеджмент
Козоріз Анатолій Іванович

Керівник: **Кучинська І.О.**,
доктор педагогічних наук, професор

Рецензент: **Дуткевич Т.В.**,
кандидат психологічних наук,
професор

Кам'янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ЮНАКІВ ДО ВИКОНАННЯ РОЛІ МАЙБУТНЬОГО СІМ'ЯНИНА.....	7
1.1. Теоретичні основи проблеми формування готовності юнаків до виконання ролі майбутнього сім'янина.....	7
1.2. Особливості формування готовності юнаків загальноосвітніх шкіл- інтернатів до виконання ролі сім'янина.....	34
Висновки до першого розділу.....	55
РОЗДІЛ II. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ЮНАКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ ДО ВИКОНАННЯ РОЛІ МАЙБУТНЬОГО СІМ'ЯНИНА.....	58
2.1. Характеристика педагогічних умов формування готовності юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина.....	58
2.2. Шляхи формування готовності юнаків загальноосвітніх шкіл- інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина.....	68
Висновки до другого розділу.....	76
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна учнівська молодь України зростає у складний період становлення нових соціально-економічних і соціокультурних відносин. Погіршення соціально-економічного становища сім'ї в Україні спричинило посилення цілої низки негативних явищ: низької народжуваності, недостатнього рівня виконання батьківських обов'язків, що, відповідно, призводить до збільшення кількості розлучень, неповних сімей, позашлюбної народжуваності, масового поширення соціального сирітства, знецінення інституту сім'ї.

За таких обставин особливої значущості набуває проблема підготовки молодого покоління до сімейного життя, що підтверджено, зокрема, Законами України: “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”. У таких державних документах, як Закон України “Про охорону дитинства”, постанова Кабінету Міністрів “Про затвердження Державної цільової соціальної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”, “Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки” (п. 3.4. Забезпечення національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді); “Концепція Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї”, пріоритетним напрямом визначено впровадження програм підготовки молоді до подружнього життя та формування відповідального батьківства, а відтак і формування готовності юнаків до виконання ролі майбутнього сім'янина.

Проблема підтримки сімейних цінностей, зокрема через освіту підростаючого покоління, набуває глобального характеру, про що свідчать документи ЮНЕСКО (Доповідь Консультативної ради з питань політики підтримки сім'ї у Центральній та Східній Європі, 2020).

Ранній юнацький вік – сенситивний для формування у юнаків готовності до виконання ролі майбутнього сім'янина, оскільки у них

відбувається інтенсивний розвиток самосвідомості; особлива роль належить набуттю досвіду маскулінної поведінки, активізується внутрішня позиція юнаків, виникає ціннісно-сміслові збагачення тих якостей людини, які визначають її як представника чоловічої статі, активізується вироблення власних поглядів на характер взаєностосунків чоловіка та жінки.

Особливо актуальною є ця проблема для юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів, оскільки більшість із них – діти, позбавлені батьківського піклування, діти з проблемних і матеріально незабезпечених сімей, діти-сироти, які потребують особливої уваги з боку суспільства. Вихованці шкіл-інтернатів позбавлені найважливішого інституту соціалізації – сім'ї, або цей досвід має негативний асоціальний характер. Більшість юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів зовсім незнайомі з моделями чоловічої поведінки, оскільки зростали в суто жіночому оточенні – жінок-педагогів.

Необхідність підготовки молоді до сімейного життя акцентована в педагогічній спадщині П. Блонського, Г. Ващенко, Я. Коменського, Дж. Локка, А. Макаренка, І. Песталоцці, Ж.–Ж. Руссо, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших.

Проблеми морально-педагогічної підготовки школярів до сімейного життя знайшли відображення у працях В. Барського, О. Безкоровайної, М. Вовчик-Блакитної, З. Зайцевої, В. Сухомлинського, І. Трухіна, Л. Яценко та інших; особливості статевого виховання й статевої ролі самовизначення розглядали М. Боришевський, О. Васютинський, Т. Говорун, О. Кікінежді, Д. Колесов, І. Кон, В. Кравець, Л. Мороз, Т. Титаренко, Т. Юферева й інші; індивідуальний та диференційований підходи до підготовки молоді до сімейного життя розглядали Т. Абаєва, В. Вечер, І. Овчиннікова, М. Феоктистова, І. Шалімова.

Окремі аспекти підготовки молодого покоління до сімейного життя розкрито в роботах: особливості формування психологічної готовності до сімейного життя студентської молоді (Т. Буленко), особливості

статеворольового самовизначення хлопчиків-підлітків із неповних сімей (В. Васютинський), підготовка вихованців інтернатних закладів до сімейного життя (І. Горчакова), підготовка юнаків-старшокласників до виконання соціальних ролей чоловіка і батька (Н. Гусак), формування психологічної готовності юнаків до батьківства (Н. Демчук); формування у юнаків сімейних цінностей в умовах полікультурного середовища (Ж. Дюльдіна); формування готовності студентської молоді до створення сім'ї (А. Карасевич), психологічної готовності вихованців інтернатних закладів до створення сім'ї (О. Кізь), теорія і практика підготовки учнівської молоді до сімейного життя (В. Кравець), виховання майбутнього сім'янина в умовах дитячого будинку (Г. Плясова), підготовка дітей-сиріт в умовах інтернатного закладу до сімейного життя (Г. Хархан), педагогічні умови підготовки старшокласників до сімейного життя в процесі гендерного виховання (Л. Яценко) та інші.

Сьогодні, коли Україна переживає важкі часи (війна з РФ та її наслідки) особливу увагу серед педагогічного менеджменту потребує робота з дітьми-сиротами, що залишилися без батьків. Саме менеджери з освітньої сфери повинні повернути цим дітям родинні цінності, сформувати готовність стати в майбутньому хорошим сім'янином, батьком, хазяїном.

Мета роботи – проаналізувати та висвітлити готовність юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина.

Відповідно до мети окреслено наступні **завдання**:

1. На основі аналізу філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних джерел уточнити сутність та структуру поняття “готовність юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина”.

2. Розкрити особливості формування готовності юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина.

3. Розглянути критерії сформованості готовності юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина.

Об'єкт роботи: процес формування готовності юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина.

Предмет роботи: педагогічні умови формування готовності юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина у позаурочній діяльності.

Теоретико-методологічну основу становлять: ідеї про сім'ю як провідний соціальний інститут (Т. Алексеєнко, Т. Кравченко, С. Харченко) та підготовку учнівської молоді до сімейного життя (О. Зрітнева, В. Кравець, Х. Рахимзода); положення особистісно орієнтованого статевого виховання (І. Бех, В. Каган, Т. Говорун, Л. Мороз, О. Кульчицька, О. Сечейко та інші); наукові уявлення про юнацький вік і формування міжстатевих стосунків у цей період (І. Бех, Т. Буленко, Т. Говорун, В. Кравець, І. Кон, В. Сухомлинський та інші); **організації** позаурочної діяльності у школах-інтернатах (В. Вугрич, М. Плоткін, В. Слюсаренко й інші).

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використанні наступні **методи:** аналіз і систематизація педагогічної літератури; визначення особливостей формування готовності юнаків шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина; синтез, порівняння, класифікація, систематизація й узагальнення; бесіди, анкетування, розв'язання життєвих ситуацій.

Практичне значення роботи. Основні положення та висновки роботи можуть бути використані у практичній діяльності менеджерів та педагогів шкіл-інтернатів; під час викладання у вищих педагогічних навчальних закладах курсів “Теорія і методика виховання”, “Методика виховної роботи” та спецкурсів “Адаптація випускників шкіл-інтернатів”, “Соціально-виховна робота з різними соціальними групами”.

Структура й обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних джерел уточнено сутність поняття **“готовність юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім’янина”** як складного особистісного утворення, яке передбачає активно-дієвий стан особистості, її внутрішню зорієнтованість на успішне сімейне життя на основі переконань, поглядів, ставлень, мотивів; проявів моральних якостей (відповідальності, турботливості, мужності, працелюбності).

Висвітлено особливості готовності юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім’янина. Показано, що цей процес вимагає врахування двох груп чинників. До першої групи чинників належать такі: потенціал позаурочної діяльності шкіл-інтернатів у контексті проблеми; сенситивність молодшого юнацького віку для формування у юнаків готовності до виконання ролі майбутнього сім’янина. Друга група містить наступні чинники, а саме: відсутність засвоєного соціального досвіду батьків або наявність негативного досвіду сімейних стосунків. Для більшості юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів характерними є: неусвідомлення соціальної значущості сім’ї у житті чоловіка; незнання сімейних функцій та непідготовленість до їх виконання; неадекватна самооцінка, знижена емпатія, нерозуміння фізіологічних та психологічних особливостей статей; низький рівень статевої поінформованості, необізнаність у питаннях сексуальної культури; спотворене уявлення про особливості статевої поведінки; відсутність психологічної і практичної підготовки до усвідомленого батьківства.

Розглянуто критерії готовності юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім’янина: *знання про сутність ролі майбутнього сім’янина* (усвідомлення соціальної значущості сім’ї, ролі чоловіка (батька) в ній; знання про моральні якості (відповідальність,

турботливість, мужність, працелюбність), необхідні до виконання ролі майбутнього сім'янина; уявлення про себе як майбутнього сім'янина та про свою майбутню дружину); *орієнтація на виконання ролі майбутнього сім'янина* (мотивація на створення сім'ї; прагнення набути моральних якостей (відповідальності, турботливості, мужності, працелюбності), необхідних для виконання ролі майбутнього сім'янина; бажання самовдосконалення себе як майбутнього сім'янина); *поведінка з представниками протилежної статі* (уміння спілкуватися з представниками протилежної статі; прояв моральних якостей (відповідальності, турботливості, мужності, працелюбності), необхідних для виконання ролі майбутнього сім'янина).

Сучасним менеджерам освіти, організаторам, управлінцям, керівникам загальноосвітніх шкіл-інтернатів необхідно акцентувати увагу на:

– методичній підготовці вихователів загальноосвітніх шкіл-інтернатів щодо формування готовності юнаків до виконання ролі майбутнього сім'янина;

– змістовому і методичному забезпеченню формування готовності юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина;

– врахуванні особистісно орієнтованого підходу у формуванні готовності юнаків шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина;.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Артюшкіна Л. М. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема (соціально-правовий аспект). Суми : Сумський ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002. 226 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності : [наук. вид.] К. : Либідь, 2006. 272 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. К. : Либідь, 2008. 848 с.
4. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для пед. виховників, молоді і батьків. Полтава : Полтавський вісник. 1994. 191 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь : Перун. 2001. 1440 с.
6. Виховання учня інтернатного закладу як суб'єкта самостійної життєдіяльності : наук.-метод. посіб. / Ін-т пробл. виховання НАПН України ; [кер. авт. кол. Свириденко Світлана Олександрівна]. К., 2010. 235 с.
7. Вовчик-Блакитна М. В. Підготовка молоді до сімейного життя. К. : Знання, 1984. 48 с.
8. Вчимося жити самостійно: навчал.-метод. посіб. для роботи з учнями випускних класів інтернатних закладів / [Ж. В. Петрочко, О. В. Безпалько, О. М. Денисюк та ін.]. К. : ДІПСМ, 2002. 203 с.
9. Гавриловец К. В. Нравственно-эстетическое воспитание школьников: книга для учителя. К. : Народное образование. 1988. 128 с.
10. Говорун Т. Стать та сексуальність: психологічний ракурс : навч. посіб. Тернопіль : Навч. книга – Богдан. 1999. 384 с.
11. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 374 с.
12. Горноста́й П. П. Личность и роль. Ролевой поход в социальной психологии личности . К. : Интерпресс ЛТД. 2007. 311 с.

13. Грітчина А. І. Актуальні проблеми сімейного виховання в спадщині В. О. Сухомлинського. Вісник Черкаського університету. Серія пед. науки. Част. І. Черкаси, 2010. С. 208–211.

14. Грітчина А. І. Зміст, форми й методи формування готовності юнаків шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. Вип. 15, кн. 2. Київ. 2011. С. 134–141.

15. Грітчина А. І. Орієнтація щодо підготовки старшокласників інтернатних закладів до самостійного життя: результати констатувального етапу дослідження. Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу: зб. наук. пр. К.: Ін-т проблем виховання НАПН України. 2010. Кн. 3. С. 28–30.

16. Грітчина А. І. Підготовка старшокласників інтернатних закладів до сімейного життя як соціально педагогічна проблема. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д. Г., 2010. Вип. 14. Кн. 2. С. 391–398.

17. Грітчина А. І. Підготовка юнаків шкіл-інтернатів до виконання соціальної ролі "сім'янин". Сучасні проблеми виховання учнів шкіл-інтернатів: теорія і практика : монографія. Донецьк : ЛАНДОН-XXI. 2013. 362 с.

18. Грітчина А. І. Система критеріїв і показників формування готовності юнаків шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. Вип.18, кн. 1. С. 180-187.

19. Грітчина А. І. Специфіка формування готовності юнаків шкіл-інтернатів до виконання ролі сім'янина. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. Вип. 16, кн. 1. С. 41–48.

20. Грітчина А. І. Сучасні підходи до розуміння феномену соціальна роль сім'янина. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. Кіровоград : Імекс-ЛТД. 2013. Вип. 17, кн. 1. С. 220–226.
21. Грітчина А.І. Теоретичні аспекти формування готовності юнаків шкіл-інтернатів до виконання ролі сім'янина. Наукові записки. Серія “Психолого-педагогічні науки” (Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. № 7. С. 7–11.
22. Грітчина А. І. Формування цінностей сімейного життя у вихованців закладів інтернатного типу: монографія / Канішевська Л. В., Свириденко С. О., Кузьменко Л. В., Бернацька О. Б., Карпушевська Л. Р., Грітчина А. І., Лящук О. С.; [за заг. ред. Канішевської Л. В]. Харків : “Друкарня Мадрид”, 2015. 222 с.
23. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка: навч. посібник / [Боришевський М. Й., Бевз Г. М., Жерносек І. П. та ін.] ; під ред. М. Й. Боришевського. К. : Міленіум, 2005. 283 с.
24. Дубровіна І. В., Рузька А. Г. Психологічний розвиток вихованців дитячих будинків. К. Наукова думка, 1990. 120 с.
25. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск : Изд-во БГУ им. Ленина, 1976. 176 с.
26. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; відповід. ред. Василь Григорович Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
27. Зайцева З. Г. Неблагополучна сім'я та її вплив на формування особистості дитини. Соціальна підтримка молодій сім'ї. К. Академпрес. 1994. С. 13–16.
28. Закон України “Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3671-17?nreg=3671-17&find=1&text=%E1%E0%F2%FC%EA&x=0&y=0#w11>

29. Закон України “Про освіту”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

30. Закон України “Про охорону дитинства” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

31. Закон України “Про загальну середню освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14>

32. Зверєва І. Д. Діагностика моральної вихованості школярів. К. : ІСДО. 1995. 156 с.

33. Иванюк Н. А. Некоторые аспекты содействия социальной адаптации воспитанников интернатных учреждений: [пособие]. К. : РУМЦ, 2003. 118 с.

34. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності. Монографія. К. : ХмЦНП. 2011. 368 с.

35. Канішевська Л. В. Виховуємо соціально зрілу особистість : [наук.-метод. посіб.]. К. : Ін-т пробл. виховання АПН України, 2009. 158 с.

36. Кант И. Основы метафизики нравственности / Иммануил Кант. – СПб. : Наука, 1995. 528 с.

37. Карпушевська Л. Р. Виховуємо чоловіків і жінок: психолого-педагогічний супровід виховання статевої культури старшокласників : [наук.-метод. посіб.]. Харків : “Основа”. 2014. 96 с.

38. Кобзар Б. С. Специфіка позаурочної виховної роботи з учнями шкіл-інтернатів для дітей-сиріт, та дітей, які залишилися без піклування батьків. К. : Стилос. 1997. 311 с.

39. Кобзар Б. С. Управління виховною роботою в школі-інтернаті. К. : Ін-т пробл. виховання АПН України. 1996. 260 с.

40. Конвенція ООН “Про права дитини” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021

41. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
42. Концепція Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/325-2012-%D1%80>
43. Концепція сімейного виховання в системі освіти України “Щаслива родина” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oipopp.ed-sp.net/node/11149>].
44. Кравець В. П. Збереження репродуктивного здоров'я вихованців шкіл-інтернатів : навч.-метод. посіб. Т. : Навч. кн. – Богдан. 2002. 180 с.
45. Кравець В. П. Психологія сімейного життя : навч. посіб. : у 2-х ч. Тернопіль : КЖВ “Тернопіль”. 1995. 696 с .
46. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: монографія. К. : Фенікс. 2009. 416 с.
47. Красовский А. С. Преподавание этики и психологии семейной жизни в школе; из опыта работы. Минск : Нар. Асвета. 1990. 128 с.
48. Лангмейер Й. Психическая депривация в детском возрасте. Прага : Авиценум. 1984. 334 с.
49. Мак-Кі Дж., Шеріффс А. Дифференціальна психофізіологія чоловіків і жінок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-6494.1957.tb01533.x/abstract>
50. Макаренко А. С. Книга для батьків. К. : Рад. шк. 1973. 334 с.
51. Максименко С. Д. Психологічний супровід профільного навчання. Теоретичні основи. Директор школи, ліцею, гімназії. 2005. № 5/6. С. 27–33.
52. Маханько А. М., Іванюк Н. А. Гостева і адаптаційна сім'я: ресурси місцевого суспільства в соціалізації вихованців інтернатних установ: учеб. метод. пособие. К. : РУМЦ ФВН, 2005. 111 с.

53. Моніторингове дослідження функціонування системи інтернатних закладів та закладів соціального захисту дітей за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/19/29/17d0ed24dde1279b11273ebe4f05d0ed_1455184778.pdf
54. Наточій А. М. Виховання підлітків у загальноосвітніх школах-інтернатах України: теорія і практика. Ін-т пробл. виховання НАПН України. Миколаїв : Іліон. 2012. 459 с.
55. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Вид. 2-ге, виправл. К. : АКОНІТ. 2008.
56. Оржеховська В. М. Збереження репродуктивного здоров'я неповнолітніх: навч.-метод. посіб. К. : “ТОВ ХІК”. 2004. 124 с.
57. Основні орієнтири виховання учнів 1–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України : програма. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 80 с.
58. Підготовка учнів інтернатних закладів життєдіяльності у відкритому суспільстві: [монографія] / Ін-т пробл. виховання НАПН України; [кер. авт. кол. Канішевська Любов Вікторівна]. Кіровоград : Імекс-ЛТД. 2013. 235 с.
59. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології : інтеракт. підруч. для педагогів ринкової системи освіти. К. : Слов. 2004. 616 с.
60. Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование : соц.-филос. исслед. Запорожье : Просвіта. 2000. 250 с.
61. Покась В. П. Становлення та розвиток інтернатних закладів освіти в Україні (1917–2000 рр.). К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2005. 208 с.
62. Положення про дитячі будинки та загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [Наказ МОНмолодьспорту України від 20.09.2012 № 995/557]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1629-12>

63. Полянничко А. О. Особливості соціально-педагогічної діяльності в закладах для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. № 5. С. 400–410.

64. Постанова Верховної ради України “Про Рекомендації парламентських слухань на тему: “Сімейна політика України – цілі та завдання”” № 854–III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/854-19>

65. Постанова Кабінету Міністрів „Про затвердження Державної цільової соціальної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” № 1242 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1242-2007-%EF>

66. Постанова Кабінету Міністрів „Про схвалення Концепції Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” № 263 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=263-2006-%F0>

67. Постовий В. Г. Сучасна сім'я і її педагогіка. К. : Освіта. 1994. 208 с.

68. Програма навчання спеціалістів щодо підготовки молоді до подружнього життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=163964&cat_id=161044]

69. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. К. : Вища шк. 1982. 215 с.

70. Рішення колегії Міністерства освіти УРСР № 8/5р-5 від 21.08.1981 р //Центральний державний архів вищих органів влади та управління України // Ф. 166, оп. 15, спр. 9164, арк. 1–5.

71. Розпорядження КМУ від 31 травня 2012 р. № 329-р “Про затвердження плану заходів з виконання у 2012 році Загальнодержавної програми “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2016 року”.

72. Руссо Ж.-Ж. Педагогические сочинения: в 2-х т. Т. 1. [ред. Г. Н. Джибаладзе]. К. : Педагогика, 1981. 656 с.

73. Семиченко В. А. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: навч. посіб. К. : Веселка. 1998. 214 с.

74. Сизанов А. Н. Психологические игры. Какие мы на работе и дома. Минск : Высшая школа, 1995. 301 с.

75. Сімейні цінності: навчально-методичний посібник до навчальної програми “Сімейні цінності” (70 годин) [для 8-9 класів] / [О. В. Мельник, Т. В. Кравченко, Л. В. Канішевська, О. М. Пархоменко]. Івано-Франківськ : НАІР. 2014. 252 с.

76. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

77. Словарь социального работника и социального педагога / Под ред. И. И. Колачевой, Я. Л. Коломинского, А. И. Левко. Минск : “Беларуская Энцыклапедыя”, 2003. 256 с.

78. Словник-довідник педагогічних і психологічних термінів / за ред. Кузьмінського А. І. Черкаси : ЧДУ ім. Б. Хмельницького. 2002. 112 с.

79. Соціологія: короткий енциклопед. словник / [В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін.]. К., 1998. 736 с.

80. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. К. : АПН., 2003. 67 с.

81. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. К. : Рад. шк., 1976–1977. Т. 1. 1976. 654 с. ; Т. 2. 1976. 670 с. ; Т. 3. 1977. 670 с. ; Т. 4. 1977. 638 с. ; Т. 5. 1977. 639 с.

82. Сучасні проблеми виховання учнів шкіл-інтернатів : теорія і практика: колективна монографія / Голуб О. В., Толкачова А. С., Бернадська Л. В., Грітчина А. І., Підборський Ю. Г., Поліщук О. В., Сизоненко І. Г. / [кер. авт. кол. О. В. Голуб]. Донецьк : ЛАНДОН – XXI. 2013. 262 с.
83. Титаренко Т. М. Хлопчики і дівчатка. К. : Знання. 1989. 46 с.
84. Тлумачний словник української мови / [уклад. Ковальова Т. В., Коврига Л. П.]. Х. : Синтекс. 2002. 672 с.
85. Трухин І. А. Будущему семьянину. К. : Рад. Школа. 1987. 270 с.
86. Указ Президента України № 609/2012 Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/609/2012>
87. Ушинський К. Д. Про сімейне виховання. К. : Радянська школа. 1974. 150 с.
88. Філатова Г. Особливості формування образу “Ми” у вихованців школи-інтернату. Політичний менеджмент. 2006. № 3 (17). С. 89–94.
89. Фіцула М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти. К. : Академія. 2002. 528 с.
90. Формування життєвої компетентності вихованців у закладах інтернатного типу: науково-методичний посібник (керівник автор. кол. Л. В. Канішевська). Київ : Педагогічна думка. 2007. 172 с.
91. Шубенко Н. Уроки Песталоцці, або Політика любові. Пані вчителька: Журнал для шкільного жіноцтва. 2007. № 12. С. 26–28.
92. Яценко Л. В. Готовність старшокласників до виконання сімейних ролей чоловіка і дружини. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць. Випуск 48. Умань, 2014. С. 169–174.
93. Bowlby J. A Secure Base: Clinical Applications of Attachment Theory. Routledge. London. 1988. 180 p.

94. Hetherington E. M., Cox M., Cox R. The development of children in mother-headed families / In D. Reiss & H. Hoffman (Eds) // *The American family: Dying or developing*. N. Y.: Plenum Press, 1979. P. 37-49.
95. Linton R. *The study of man*. N.Y.: Appleton-Century, 1936. 503 p.
96. Mead G. H. *Mind, Self and Society* / Ed. by C.W. Morris. Chicago: Unit. Of Chicago Press, 1975. 248 p.
97. Merton R. *Social Theory and Social Structure*. N.–Y.: Free Press, 1968. 347 p.
98. 532. Moreno J. L. Role theory and the emergence of the self // *Group Psychotherapy*. 1962. V.15. P. 114–117.
99. Parsons T. *The Social System*. Glencor III, 1957. 314 p.
100. Pollack W. *Real boys: rescuing our sons from the myths of boyhood* / William Pollack. New York : Henry Holt, 1999. 447 p.